

UPPLÄNDSKA IDROTTSMINNEN

Hämt sen sist i UIHF

Den 20 januari gjorde ordföranden, vice ordföranden och sekreteraren på inbjudan av våra medlemmar i Norrtälje ett besök i staden. Avsikten var att förbereda eventuellt bildande av en Roslagskrets inom UIHF. I det sammanhanget förklarade sig Göte Persson villig att vara Roslagens ombud i styrelsen.

Vid kaffebordet fick jag tillfälle att berätta om vår förenings tillkomst, syften och arbetsformer och vi demonstrerade medlemsblad, medlemsbok, folder och stadgar. Föreningens nyreviderade frågematerial för intervjuer på band visades också. Medlemmarna är välkomna att beställa propagandamaterial från oss för spridning bland idrottsintresserade vänner och bekanta. Vi fick under kvällen tre nya medlemmar, bland dem Norrtälje Stadsarkiv.

Årsmöte numro 14

Så har vi haft vårt årsmöte, som var välbesökt, och där hela styrelsen fick fortsatt förtroende. Förslag till arbetsplan för året antogs och medlemsavgifterna behölls oförändrade. Ekonomin befanns vara god med en vinst på 9 000 kronor. Upplands Idrottsförbund har för år 2000 höjt vårt anslag med 3000 kronor till 13 000 kronor. Anslaget kommer huvudsakligen att användas för medlemsvärning, tryckning av medlemsblad samt till porton.

Av verksamhetsberättelsen framgår att vi samarbetat intimt med Folkrörelsearkivet både beträffande program och tillgång till lokaler för sammanträden och idrottscaféer och med SISU för program och reklam inför arrangemangen.

En motion från Bille Bild om instiftande av ett diplom för föreningen bifölls. Hittills har sekreteraren framställt ett sådant med föreningens logotyp för föreningsjubileer och gratulationer på högtidsdagar.

Mot högre höjder med Stickan Pettersson

Årsmötet avslutades med ett mycket intressant kåseri med bilder om höjdhoppets utveckling av Stickan Pettersson, som verkligen är expert på området. Han exemplifierade de olika stilarna genom tiderna med bilder av grenens olika förnyare och med egna gymnastiska demonstrationer i "talarstolen". Det hela var mycket pedagogiskt och roligt. Som avslutning kompletterade han med synpunkter på det olympiska arbetet. Stickan sitter ju i SOK och har mycket att säga till om i fråga om friidrotten. Han avtackades med blommor för föredraget och lyckönskades – en dag för sent – till sina 65 år. Bilder från årsmötet och Stickans kåseri finns på sidan 3.

forts.

En av vår förenings stiftare, Lennart Lundell från Heby, har avlidit under hösten 1999.

I styrelsen försöker vi utöka kontakten med specialdistrikten och föreningarna, men det är tills vidare trögarbetat. Bättre går det med kontakterna med de regionala allianserna i Uppland. Med styrelsen har adjungerats: Birger Lindell för Norduppland, Rune "Skepparn" Jansson för Västuppland och Göte Persson för Roslagen.

Birger Lindell representerade UIHF vid Gästrikeidrottens Historiska Förenings 10-årsjubileum den 15 maj och uppvaktade med vårt diplom.

Den sjätte juni går föreningens sommarutflykt till Västuppland. Se inbjudan med program på sista sidan.

De flesta medlemmar har nu betalt årsavgiften, men endast ett 40-tal har hämtat "gröna boken". Den finns på våra träffar eller kan hämtas hos H.M. Gauffin eller mig. Men ring innan Du kommer.

Vi hälsar sju nya medlemmar hjärtligt välkomna i föreningen:

Eva Hurme, Lommarvägen 33, 761 52 Norrtälje

Olle Johansson, Bergslagsresan 35, 757 55 Uppsala

Anders Leidstedt, Petterslundsgatan 22 A, 753 28 Uppsala

Anders Nordberg, Kustvägen 7 C, 763 30 Hallstavik

Paul Nöjd, Getskärsudden 2305, 740 71 Öregrund

Nils Stenfelt, S:t Olofsgatan 1 B, 753 10 Uppsala

Norrtälje Stadsarkiv, Box 802, 761 28 Norrtälje

Medlemmar med nya adresser:

IFK Uppsala, c/o B. Pettersson, Vaksalagatan 42 B, Uppsala

Örjan Abrahamsson, Östra Ågatan 35 A, 753 23 Uppsala

Lars Bennemo, S:t Olofsgatan 50 B, 753 30 Uppsala

Carl-Axel Johansson, Jupitergatan 15, 195 56 Märsta

Inga Löwdin

Lite av varje från min horisont

Festligt hos SVIF

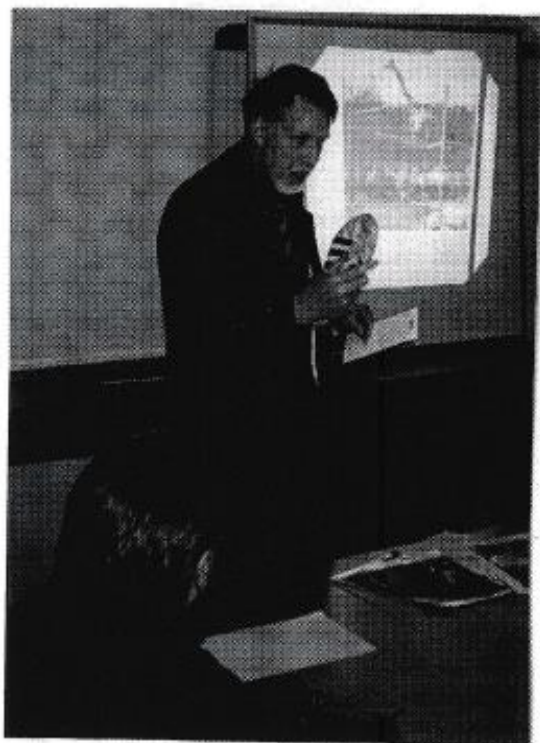
Vår förening är medlem i SVIF och använder dess årsbok som medlemsförmån. SVIF:s årsmöte i mars, som jag deltog i, hade i år en särskilt högtidlig prägel, då föreningens ordförande, professorn i idrottshistoria Jan Lindroth, hyllades med anledning av sin 60-årsdag.

Jan Lindroth deltog aktivt i tillkomsten av vår förening 1986 och var bl.a. talare på vårt första "Idrottscafé" samma år. Ämnet var "Kyrka och idrott – en omöjlig kombination?" Själv har jag samarbetat med honom under många år i SVIF:s styrelse.

På den efterföljande festen på Idrottshögskolan överlämnades festskriften **Studier i idrott, historia och samhälle**, som innehåller vetenskapliga bidrag från många av Lindroths vänner och kolleger. UIHF hör till de gratulanter som subskriberat på den intressanta boken. Vårt exemplar kan lånas efter hänvändelse till undertecknad.

Birger Lindell ledde årsmötet, omgiven av UIHF:s ordf. Inga Löwdin och sekr. Jan Andersson.

Stickan Pettersson i berättartagen,

tackas av Inga för ett mycket intressant föredrag, bockar och tar emot blommor

Vi får fortfarande trevliga och innehållsrika medlemsblad från många av landets idrottshistoriska sällskap och museer. Jämtlandsföreningens "Idrottsminnen" har specialister på skidor. Man läser gärna Bengt Brügges och Alf Nygaards artiklar. "Sörmländska Idrottsminnen" har ofta sakkunniga artiklar om orientering. Distriktet har sedan länge haft många framstående aktiva och ledare inom den sporten.

Just nu läser jag en intressant artikel om bandy i den värmländska "VIS-aren" nr 1 år 2000. Apropå bandy så fick jag nyligen ett intressant brev från en bandyentusiast från Laholm, Åke Sintring, tidigare uppsalabo, som just kommit hem från bandyns SM-final på Studenternas IP. Han föreslog att vi – från bandystaden Uppsala – skulle ta initiativet till ett slags Hall of Fame för bandy. Tipset om att tillskriva UIHF hade han fått av Sirius! Tanken är ju intressant, men jag tror att vår förening är fel forum. Borde inte Svenska Bandyförbundet vara det rätta?

I SVIF-NYTT kan man läsa att Stockholms universitet nu har tre doktorander i idrottshistoria och att ett dussintal forskare ingår i det idrottshistoriska seminariet där.

Annars är det just nu svårt att rekrytera nya forskarstuderande till högskolorna på grund av de nya reglerna för antagande av doktorander. Fyra års finansiering för heltid måste vara garanterad i förväg, vilket i vissa fall lett till antagningsstopp. Man får nu ställa sitt hopp till andra institutioner för projektanslag eller tjänster med anknytning till idrotten.

I Uppsala har man för närvarande ingen doktorand i ämnet, men ett par C-uppsatser har nyligen framlagts, den ena om längdloppning på skidor, den andra om "IF Thor och kvinnorna" (1920-45).

"Alla dessa hjältar" är namnet på Riksidrottsmuseets utställning som öppnas i juni i Nordiska Museet i Stockholm. Utställningen innehåller både hyllning till våra "idrotts hjältar" men också ifrågasättanden. Museiintendenten Karl Örsan säger att man ska kunna utläsa både beundran och kanske en viss trötthet på alla "hjältar" som vi matas med i media. Han hoppas på debatt om hjälterollen. Utställningen skall sedan bantas ner till ett "lagom" format och sändas ut som vandringsutställning till RF:s 100-årsjubileum 2003

Inga Löwdin

Besök Riksidrottsmuseet på Internet med mycket idrottshistoriskt

<http://www.svenskidrott.se/riksidrottsmuseet/>

och UIHF:s hemsida:

<http://www.svenskidrott.se/riksidrottsmuseet/historik/UIHF.htm>

VI GRATULERAR

SIGTUNA ORIENTERINGSKLUBB 50 ÅR

Tiden rinner snabbt iväg. Det är ju inte länge sedan – det var torsdagen den 16 februari 1950 – ett glatt gäng orienterare ur Sigtuna IF samlades på Sigtuna Konditori under Karl Herséns ledning och bildade Sigtuna OK. Detta och ett fint urval av händelser under de gångna 50 åren framgår av den 64-sidiga jubileumsskrift som Keith Samuelson och en redaktionskommitté framställt. Med en lagom blandning av text, bilder, kartor förstås och tävlingsstatistik har man lyckats framställa en skrift som förtjänar mycket beröm. Och omslaget är ett vackert collage i färg med gamla och nya kartor och med äldre och yngre medlemmar i SiOK.

Man har skickligt vaskat fram några unika händelser för varje år och med tät rubrik-sättning och snygg layout åstadkommit en synnerligen lättläst och intresseväckande skrift. Som framgår av boken har mycket hänt under dessa 50 år. Det finns dock några händelser som är särskilt minnesvärda.

- Den första samlingspunkten var Bläsmåla i trakten av Ragvaldsbo
- Kärrleken, klubbtidningen, utkom med första numret 1970
- Klubbstugan, Hällsbostugan, invigdes 1974
- 1975 fick SiOK sin röda klubbfärg efter sammanslagning med Skånela IF:s orienterare
- Klubben var medarrangör i 5-dagarsorienteringen i Uppland 1980

Och för de kommande 50 åren har man stora planer och många intressanta saker att se fram emot. Det nya årtusendet får en rivstart i och med klubbens stora engagemang i "O-RINGEN, Sveriges internationella 5-dagarsorientering", som kommer att arrangeras i juli 2001 med Märsta som centralort. Dessutom blir det spännande att följa utvecklingen av den ungdomsverksamhet, som tog ett rejält kliv framåt i slutet av 1990-talet.

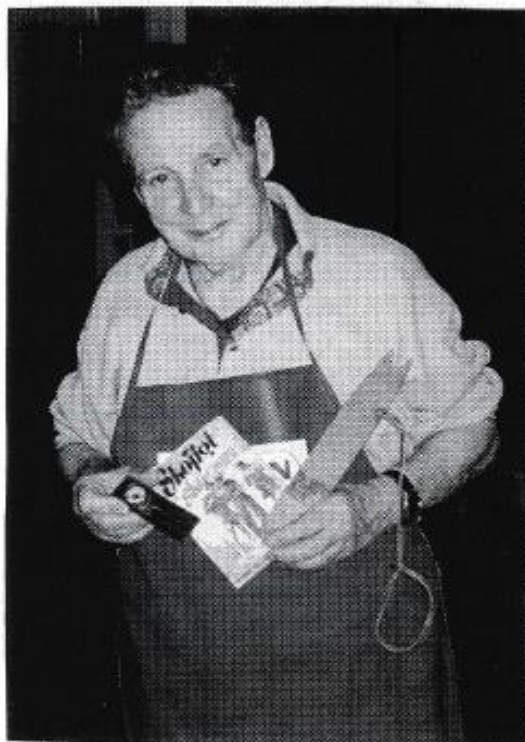
Allt detta och mycket mera framkom vid klubbens jubileumsfest i S:t Pers skola den 19 februari då den nuvarande ordföranden Sven-Erik Mosén och den närmast föregående Per Forssman sammanfattade verksamheten och hade en diger samling av utmärkelser att fördela till många förtjänta medlemmar. Gästande representanter för klubbar och förbund betonade SiOK:s roll på olika områden och från UIHF överlämnades ett diplom till klubben och en blomsterkvast till Per Forssman för ett synnerligen förtjänstfullt arbete i idrottshistorisk mening.

I Hällsbostugan har Per samlat gamla kartor, kompasser, orienteringsskor, kartfodral, OL-litteratur från 40-talet, skidutrustning, mm, och gjort ett kart-collage som visar orienteringskartornas utveckling från Generalstabens 100000-del till dagens detaljrika 10000-delar. Ett verkligen imponerande arbete som Per hunnit uträtta. På sidan 21 i jubileumsboken kan man ytterligare inhämta vad numera stugfogden Per "Uttern" Forssman genomfört under åren. Vad sägs om 25 år som utbildningsledare i Upplands Orienteringsförbund, 15 år som skaffare i och nyligen dubbad som stenålderskarl i Skogskarlarnas Klubb i Uppland. Dessutom många år som ordförande i Upplands skidförbund och i SISU:s Norrtälje-Sigtuna-avdelning. En större eldsjäl för orientering, skidor och natur är svår att finna!

PS. Om någon är intresserad av att läsa mer om Sigtuna OK och Per Forssmans unika idrottsinsats, går det bra att köpa jubileumsboken direkt från Sigtuna OK eller låna den från undertecknad, tel. 018-258932.

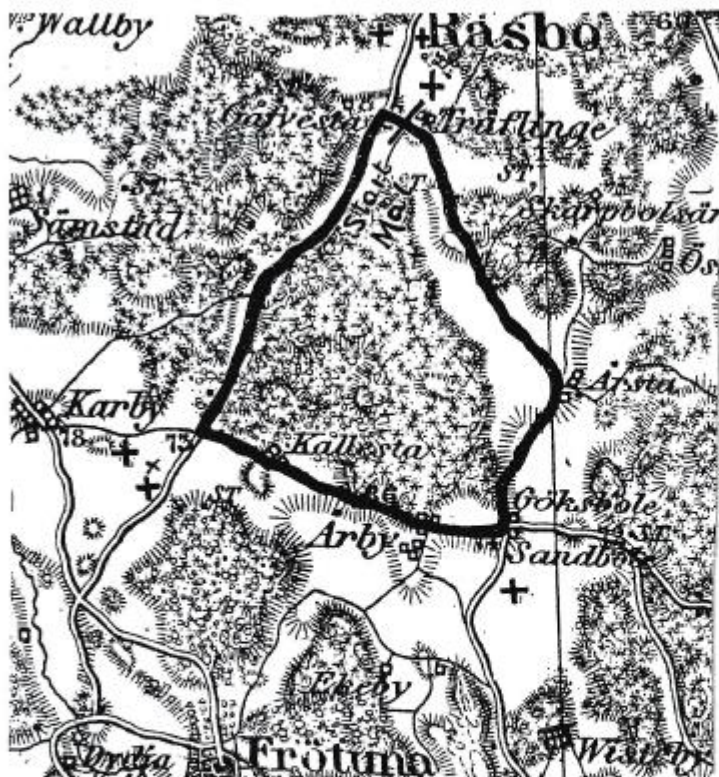
Nils Wahlberg

Rasboloppet för 70 år sedan – folkfest för 10.000 när roadracing hette TT

Jubileer är om inte annat bra verktyg att stämma av utvecklingen med, oavsett om de firas eller inte. I år är det 70 år sedan Rasboloppet för motorcyklar avgjordes på märken som New Imperial, NV, Sarolea och Raleigh. Det har hänt en del sedan dess. Tävlingen ägde rum söndagen den 4 maj 1930, men har väl mer eller mindre sjunkit undan i glömska, även om den var ett för sin tid storstatligt arrangemang.

Tack vare uttömmande förhandsartiklar och referat i bl. a. Idrottsbladet, Tidningen Uppsala och Uppsala Nya Tidning vet vi ändå rätt väl vad som hände. Idrottsbladets Nils Kindberg fyllde i stort sett tre helsidor i sin tidning dagen efter arrangemanget. Det är att märka att detta var bara fyra år efter att det allra första TT-loppet körts i Sverige, närmare bestämt på Onsalahalvön utanför Göteborg.

Rasboloppets bana gick på landsvägarna mellan Trevlinge, Gävsta, Kallesta och Sandbol. (Kartutsnitt Uppsala NO).

Att tävlingen togs på allvar bland såväl publik som tävlande var inte att ta miste på. Redan på torsdagskvällen inkvarterade sig Hedemoralaget, Mas-Harry Larsson, Hugo Carlsson och Martin Strömberg, i Gävsta för att få ordentligt med tid för träning.

SMK Uppsala, eller som det mera formellt hette – SMK:s Uppsala-avdelning – var arrangör med Arthur Gozzi som tävlingsledare. En triangelbana om 7,6 km hade lagts ut på vägarna söder om Rasbo kyrka. Den kördes i vänstervarv via Gävstavägsåskälet, Kallestavägsåskälet och Sandbolsvägsåskälet och med start och mål i närheten av vad som idag är hembygdsgården i Trevlinge

Det påstods att Harry Larsson åkt banan 200 varv, innan det var dags att ställa sig på startlinjen för tävling.

Arrangörernas nit sammanfattas i Tidningen Uppsalas förhandsreferat som tillkommit efter en inspektionstur i bil med tävlingsledaren Artur Gozzi vid ratten: "Stolpar, träd och stenar i banans närhet äro invirade i halm, och i kväll kommer hela vägen att beströs med klorsalt. En man kommer även att sopa banan på lördagen, då även telefonledningarna kommer att uppsättas. 12 telefonapparater äro placerade utefter banan och stå i förbindelse med högtalaren vid start- och målplatsen. Rapport från banan kan lämnas efter var 500:e meter."

Rasboloppet

De som verkligen vilja se Uplands hittills största och mest spännande motorcykeltävling, torde ta tillfället i akt. Alltså mangrann samling av de motorintresserade, säkrast senast kl. 1 e. m. i Rasbo. Biltrafik från Vaksalatorg.

121391

S. M. K:s Upsalaavdelning.

Annons i UNT lördag 3 maj 1930.

Tävlingen skulle avgöras i två heat på söndagseftermiddagen. I förhandskommentarerna antyddes, att det fanns risk att några av de anmälda inte skulle komma till start. Det gällde i första hand Ivar Isaksson, SMK Dalarna, och Gösta Odén, SMK Uppsala.

Tävlingsdagen bjöd på ett strålande vårväder. Mer än 10000 åskådare beräknades ha tagit sig ut till Rasbo och tävlingsplatsen. Parkeringsvakterna kunde räkna in ungefär 1500 bilar och motorcyklar. Det fanns ju också ett koppel av förare med hemvist i landskapet, som många kände personligen eller genom tidningarna: Torsten Sjöberg från Häverödal, gamle tävlingscyklisten Eric 'Orsa' Bohlin, Uppsala, Karl Andersson från Silverdal i Gamla Uppsala och veteranen Edvin Sagström, född 1889 och med rötter i Fjärdhundra. Dessa skulle möta spetsen på landets motorcykelelit med sådana namn som stockholmarna Ragnar Sunnqvist och John Berglund, populärt kallad 'Johnny Bråttom'. Med i startfältet fanns också den mycket respekterade Carl Jonsson, 'Bogringen'.

Klockan 14.00 skulle startern, loppets initiativtagare Birger Lindholm, flagga av förste man. Därefter skulle resten av startfältet följa med 20 sek. mellanrum. Om gemensam start var det aldrig tal. Därtill var tävlingsbanan, d v s de aktuella vägarna, alltför smal.

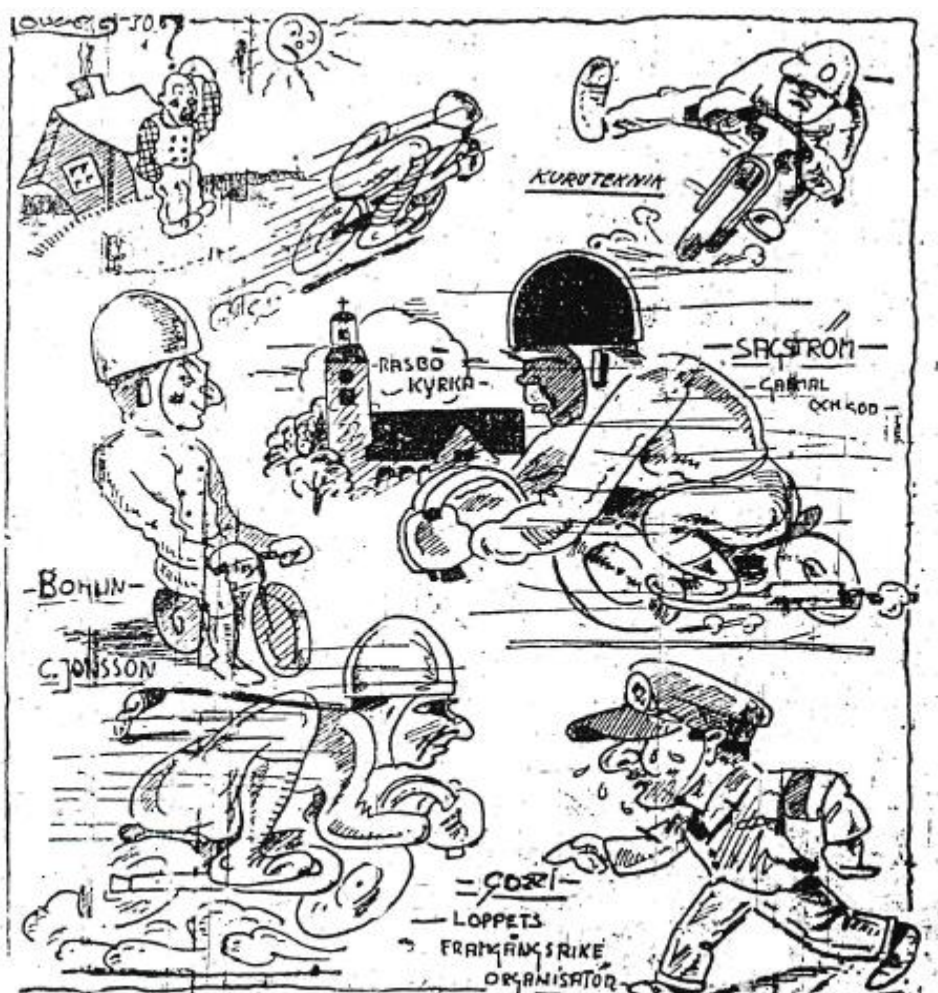
När det första heatet (7 varv = 53,2 km för klasserna A, B och D) skulle starta saknades som befärat Isaksson och Odén. Inte heller Edgar Söderqvist, SMK Stockholm, mötte upp. Martin Strömberg, tävlingens yngste deltagare – bara 18 år, kom till start,

men där var det stopp. Då han ställt in sig i startfilen, gjorde han en högst obehaglig upptäckt – en bräcka i cylinderns nedre del spräckte totalt alla förhoppningar om deltagande. Samme Martin Strömberg skrev 30 år senare bokverket 'Äventyrens sport' i tio(!) band. I det första bandet ägnar han fem sidor åt Rasboloppet 1930.

De fem startande rullade slutligen fram till startlinjen. "Tore Oskarsson excellerade med ett fyra gånger längre avgasrör än någon annan, om ur ljuddämpningssynpunkt eller någon annan synpunkt, må lämnas därhän", skrev Idrottsbladet.

"Som förste man gav sig Torsten Sjöberg ut på banan efter att Birger Lindholm fällt startflaggan. Därefter blev det 'Orsa' Bohlin, som sladdade väldeliga efter start men hade tur och klarade sig. Tore Oskarsson kom bra iväg, spikrakt och med Velocettens klockrent sjungande motor. Wilhelm Holm fick motorstopp omedelbart efter startlinjen och förlorade tack vare detta mycket tid", allt enligt Idrottsbladets målande beskrivning.

Efter 6 min och 21,3 sek. var Torsten Sjöberg tillbaka vid start- och målplatsen, följd av Martin Panzar, 'Orsa' Bohlin, Tore Oskarsson, Helge Englund och Wilhelm Holm i nämnd ordning. Tore Oskarssons första varvtid var 6.31, men på andra varvet ilsknade han till betydligt och körde på 5.15,9, vilket motsvarade en snitffart på cirka 85 km/tim. Detta varvrekord stod sig för övrigt dagen ut.

Tecknad vinjetbild på förstasida i UNT 5 maj 1930.

Från och med fjärde varvet ledde Tore Oskarsson klart och körde i mål på 40.44,3, på vilken tid han vann A-klassen. Torsten Sjöberg blev tvåa i heatet på 45.51,4 och segrade i B-klassen. Alla övriga startande i heatet tvingades bryta: Martin Panzar p.g.a. kedjebrott, Helge Englund efter magnetfel, 'Orsa' Bohlin p.g.a. nedsmält vevstakslager och Wilhelm Holm efter motorstopp vid Kallesta. 'Orsa' Bohlin uppträdde på spritt ny maskin – en NV förstas – och "kunde under sådana förhållanden aldrig hoppas på någon större framgång" skrev Upsala Nya Tidning. Det var andra tider den gången, då det var en nackdel att ha en ny hoj.

Totalintrycket av heatet var matt, tyckte Idrottsbladet. Den enda ljuspunkten var Tore Oskarssons flotta och säkra körning i god stil. Om Wilhelm Holm sades, att han har en del kvar att lära: "det är för mycket ben dinglande i kurvorna och för litet knäslut, balans och självförtroende."

Flera kullkörningar, utöver Torsten Sjöbergs, hade inträffat under det första heatet, men ingen med svårare följder.

I det andra heatet (också 7 varv = 53,2 km för klasserna C, D, E och F) startade tio av elva anmälda förare. Endast Helge Östblom, SMK Göteborg, uteblev. "De större maskinerna i detta heat accelererade präktigt vid starten och kommo i allmänhet fint iväg" skrev Idrottsbladet. "Hjalmar Rask sladdade dock kraftigt liksom Harry Larsson, vars Raleigh rev upp den verkliga molnstoden av damm. 'Johnny Bråttoms', d.v.s. John Berglunds, Husqvarna, lät särskilt förtroendeingivande, medan Edvin Sagströms stora maskin föreföll gå orent i början."

I RASBOLOPPET
i söndags-segrade Harry Larsson på
RALEIGH
med dagens bästa tid.

Samma-dag erövrade RALEIGH i Tyskland I-pris i klass B genom Hjalmar Sohlberg.
I ekonomitävlan i Göteborg uppnådde G. Lingholm dagens bästa resultat och tillryggalade 58,7 km. på 1 liter bensin på 350. cc RALEIGH.

Generalagenter:
A.-B. CALVERT & CO.
GÖTEBORG S. Tel. Motoravd. 350 56.

Annons i Idrottsbladet 5 maj 1930.

Hugo Carlsson på Matchless tvingades bryta på andra varvet. På samma varv hade Harry Larsson lyckats passera samtliga fyra som startat före honom och tog därmed tätplatsen, som han behöll ändå in i mål. John Berglund, som startade efter Harry Larsson, hade tänkt ge honom en kamp om segern, men gasade på för mycket och hamnade i diket. Väl uppe på banan igen upprepades malören och han låg på nytt i diket, denna gång förmodligen utan några större segeraspirationer.

Gösta Plahn körde visserligen jämnt, men inte så hårt som toppmännen, och svarade inte fullt upp mot förväntningarna. Carl Jonsson, 'Bogringen', smög sig däremot upp från fjärde till andra plats med jämna varvtider trots en kullkörning. Edvin Sagström hade otur. På fjärde varvet vurpade han i mållurvan, tog ändå igen en del på Carl Jonsson, som låg före, men körde på sjätte varvet slut på bensinen. Och som om inte en gång skulle räcka, så gjorde han det två gånger. Hans 'varvrekordtid' blev på så sätt 14 min och 31.6 sek.

Harry Larsson, Hedemora, och SMK Dalarna, blev alltså totalsegrare i Rasboloppet 1930 och uppbar, förutom ära, pokal och plakett även ett penningpris om 200 kronor. Tore Oskarsson fick 50 kronor för segern i heat 1 och 50 kronor för dagens snabbaste varvtid.

"Det var ju väl försörjt med högtalarbil med tanke på publiken. Dessvärre gick en säkring på belysningsnätet så att bilmanicken och hela Rasbo blev utan ström och publiken utan underrättelser. Den högtalande herre som sökte ersätta aggregatet gjorde säkert så gott han kunde, men..." enligt Idrottsbladet.

Beträffande organisationen konstaterades att "en 'ny' man stod för anordningarna, nämligen Artur Gozzi, känd från cykelsporten sedan länge. Inte mindre än 200 funktionärer voro i arbete på olika håll. Carl Bernadotte af Wisborg stod som hedersordförande i kommittén jämte Josef Johnsson, NMK Uppsalas förste ordförande. Sixtus Jansson, Eric Eichhorst och Ola Månsson hava jämte Gozzi dragit tävlingsbåtens tunga lass och var och en gjort storverk. Som presskommisarie tjänstgjorde Bror Zentio", noterade Idrottsbladet.

Bernt Karlsson

KOMMENTARER EFTERÅT

HARRY LARSSON: Ja, nog var banan bra alltid, fast omkörning var marig. Kärran gick fint, bättre t.o.m. än någonsin förr. Jag har ju tränat en del och kört runt så där en 200 gånger, så jag borde ju klara mig.

JOHN BERGLUND: Vi ska' gå in med skrivelse till Centralstyrelsen och be' dem fara ut och titta på banan. För på så'na här T.T.-lopp eller Rasbolopp eller va' farao de heter är det väl alla fall meningen att man skall kunna komma förbi varann utan att behöva ge sig ner i dikena varenda gång! Och dom ska' väl inte sanktionera vad nitton som helst utan att se först hur det ser ut?

ORSA BOHLIN: Dä va alls ingen bana tä va bra. Hon är alls ingenting att åka på. Alldeles för smal! Jo, N.V. d'ä allt en bra maskin, jo.

Resultat:

Klass A:	1) Torsten Sjöberg, SMK Uppsala	New Imperial	45.54,4
Klass B:	1) Tore Oskarsson, SMK Värmland	Velocette 350 cc	40.44,3
Klass C:	1) Harry Larsson, SMK Dalarna	Raleigh 500 cc	39.45,6
	2) Carl Jonsson, SMK Halmstad	Rex 500 cc	41.03,8
	3) Ragnar Sunnqvist, SMK Stockholm	Norton 500 cc	43.17,0
	4) Gösta Plahn, SMK Stockholm	Suecia 500 cc	44.33,3
	5) Hjalmar Rask, SMK Stockholm	Rudge W. 500 cc	47.32,5
Klass D:	1) John Berglund, SMK Stockholm	Husqvarna 600 cc	41.59,3
	2) Gösta Andersson, SMK Stockholm	Rudge W. 600 cc	43.38,4
	3) Karl Andersson, SMK Uppsala	Sueecia 600 cc	45.12,4
Klass E:	1) Edvin Sagström, SMK Uppsala	Super X. 1000 cc	51.00,0

Källor:

- Martin Strömberg, Äventyrens sport – skinnknutte i stenåldern. Lund, 1961.
- Idrottsbladet, måndag 5 maj och fredag 9 maj 1930.
- Upsala Nya Tidning, lördag 3 och måndag 5 maj 1930.
- Tidningen Uppsala, fredag 2 maj 1930.

NU ÄR DET MYCKET LÄTT ATT MEDVERKA I MEDLEMSBLADET **"UPPLÄNDSKA IDROTTSMINNEN"!**

Det beror på att jag nu har en bra skanner, varför artiklarna bara behöver skrivas ut på papper och skickas till mig (eller till Inga). PC-disketter mottas dock fortfarande.

Kan Du skicka artiklar med e-post så är jag extra tacksam.!

Du som skriver för hand ombeds lämna ditt bidrag i god tid så att jag – eller någon annan – kan hinna renskriva det. Är du osäker – hör av dig!

Kom ihåg – handskrivna manus är lika välkomna som "tryckfärdiga".

Redaktionen behöver bilder, artiklar och uppslag.
Kontakta Inga eller mig om du har material/idéer.

Alla bidrag är mycket välkomna!

Jan Andersson
Wallhof
740 22 Bälinge

tel 018-358167
070-5419703
e-post wallhofs@wineasy.se

VI GRATULERAR!

Rånäs OK 50 år

Orienteringen kom till Rånäs med omnejd i slutet på 1920-talet och togs upp på programmet av Rånäs IF.

1950 bröt sig orienteringssektionen ur föreningen genom att bilda Rånäs Orienteringsklubb den 1 februari vid ett möte i Rånäs skola. Femton personer var närvarande på detta första möte. Fjärdingsmannen Allan Jansson valdes till klubbens förste ordförande. Det företogs också en insamling för inköp av kassabok och protokollsbok och den inbringade 15 kronor. Bland de närvarande utöver Allan Jansson märktes Karl Björklund, Joel Nilsson, Tage Abrahamsson, Sune Wallin och Lars Åhman, som alla framgångsrikt skulle försvara klubbens färger i orienteringsskogarna många år framöver.

Klubben utvecklades snabbt både sportsligt och organisatoriskt. Redan första året vann Karl Björklund dag-DM med Karl-Gustav Alriksson som tvåa. För att fullborda triumfen vann Einar Johansson yngre oldboys. Dessa tre hade för övrigt redan 1945 blivit distriktsmästare i budkavle för Rånäs IF.

Därefter har också Tage Abrahamsson blivit distriktsmästare i dagorientering 1959 och nattdito 1960. Roine Andersson tog hem nattmästerskapet 1989. Jörgen Ohlin vann kortdistansen 1999.

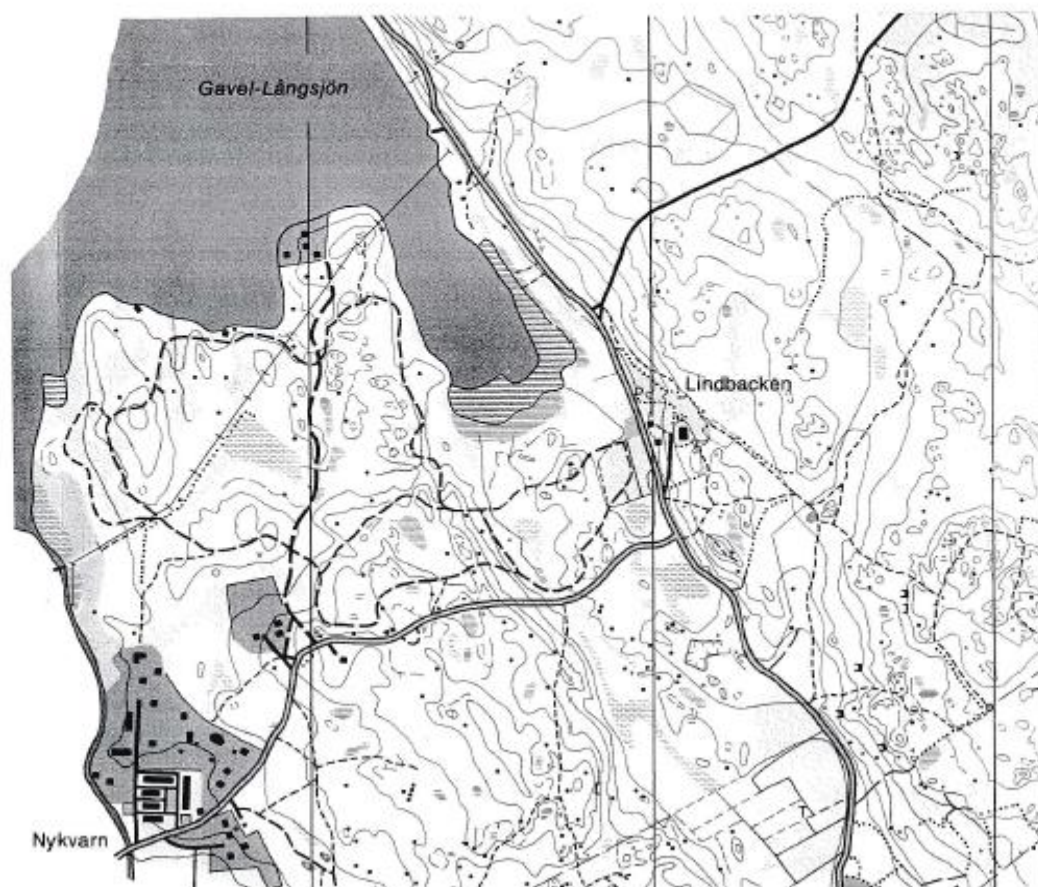
Rånäs OK har även haft medlemmar som anförtrotts landskampsuppdrag: Arne Abrahamsson var med i en juniorlandskamp mot Norge 1964. Jörgen Ohlin representerade Sverige vid NM i Trondheim 1999.

Klubben har varit en flitig, tävlingsarrangör. Redan 1952 svarade man för dag-DM med 176 deltagare. Så småningom blev man också arrangör av nationella tävlingar med över 700 deltagare vid premiären i Knutby 1965. Från början av 1980-talet har Rånässtafetten blivit en klassisk vårbudkavle några veckor före Tiomila. Klubben var också med och arrangerade en av etappererna i O-ringens femdagars intill Knutby station 1980 och dag-SM vid Sotter 1992.

Arrangörskapet för tävlingar har förstås varit påtagligt integrerat med kartritning. Den första egenritade kartan utfördes norr om Gavel Långsjön i skala 1:25000 och var färdig till den nationella tävlingen 1965.

Därefter har ett ungefär 100 km² stort område från Knutby till Rimbo öster om Gavel Långsjön ritats i klubbens regi.

Klubben har numera ett betydligt större medlemsrekryteringsområde än Fasterna socken, som var basen i begynnelsen. Centrum ligger emellertid alltfört i Rånäs och är konkretiserat av klubbansläggningen Lindbacken, cirka två km nordost om Rånäs samhälle. Lindbacken började förhyras redan 1969 och är sedan 1997 i klubbens ägo.

Häriifrån har också klubben anlagt ett träningspår med elbelysning, som vintertid gläder många rånäsbor, när snö förekommer. En skidsektion bildades på 1960-talet. Den har både arrangerat lokala skidtävlingar för klubbarna i grannskapet och brett ut sina vingar över tjugotal Vasaloppslöpare, som marknadsfört klubbens färger mellan Sälen och Mora.

Vid sidan om studiet av resultatlistorna från tävlingsverksamheten erbjuder styrelseprotokollen och kassaböckerna en mycket intressant läsning om hur en liten idrottsförening försökt klara ekonomin. Här följer en del smakprov på vilka inkomstskapande initiativ som tagits genom åren: skogshuggning, massavedsbarkning, kvastrisbrytning, inköp av penninglott, arrangörskap av pimpeltävlingar, folkparksfester i Uggelnäs, bingo samt försäljning av bingoletter för att nämna några exempel.

I dag uppgår antalet medlemmar till omkring 450, varav 150 aktiva. Sedan 1983 utkommer klubbtidningen "ROK-snobblarn" rätt regelbundet. Ordförande sedan 1992 är Leif-Erik Karlsson.

Bernt Karlsson

Fotnötter:

- 1) Rånäs OK:s 50-åriga tillvaro högtidlighölls med jubileumsfest i Knutbygården lördagen den 5 februari år 2000.
- 2) Hemsidesadress på Internet: Rånäs Online – <http://hem2.passagen.se/ranas>

Halle Janemar: Hur jag började som cyklist

Det var i början av 30-talet. På den tiden tävlade cyklisterna i Osloloppet med start i Oslo och efter några etapper var slutmålet i Stockholm. Uppsala var sista etappmålet. Starten för sista etappen ägde rum vid fångelset på nuvarande Dag Hammarskölds väg.

Dit hade jag kommit som åskådare tillsammans med min pappa, och det var mitt första tillfälle att få se tävlingscyklist. Jag minns fortfarande hur jag beundrade dem. De hade färgglada tävlingsdräkter och deras racercyklar var också imponerande. Det fanns många cyklist i Uppsala på den tiden. Folke Nilsson, Sven Thor och Hjalte Pettersson var några av dem.

De följande åren var jag och tittade på många cykeltävlingar, Uppsala var ju en cykelstad i dubbel bemärkelse, då de bästa cyklisterna var anställda av cykelfabriken Nymans Verkstäder och Josef Eriksson. De hade träningsdagar och obegränsade möjligheter till ledighet för deltagande i tävlingar såväl inom landet som utomlands. Det låg i företagets intresse att cyklisterna var vinnare, för då kunde de användas i reklamen för cykelmärkena Hermes och Fram.

Några år efter första mötet med cykelsporten köpte jag en begagnad racercykel av märket Fram av Gunnar Lööv, som hade cykelverkstad på Vaksalagatan och hade varit cyklist i UCK. Det fanns nybörjartävlingar och jag deltog någon gång i en sån hos UCK. Mitt intresse väcktes ytterligare, då jag lyckades vinna.

På den tiden fanns inte klasser för cyklist under 17 år. När jag var 15 år och hade stort intresse för cykeltävlingar fick jag vid ett tillfälle reda på att det skulle gå en tävling i Vendel i samband med en skyttefest på en söndag. Jag hade bott i Vendel tills jag blev 11 år och vi hade ett hus kvar i Hamra, där man kunde övernatta. Alltså tog pappa och jag och cyklade de tre och en halv milen till Vendel på lördagen och på söndagen var det dags för min första tävling utanför nybörjartävlingarna i UCK.

Den här sortens tävlingar kallades "bonntävlingar". Det var mest traktens ungdomar som deltog, det var bonddrängar som kom till start med vanliga cyklar med brett styre. De hade vänt på mössan så att skärmen inte skulle ta emot vinden. Starten för tävlingen var vid Gundby hage, belägen cirka tre km nordväst från Vendels kyrka.

Det var 20 deltagare i cykelloppet som gick från Gundby hage fram till Gävlevägen över Månkarbo och Läby, där vi tog av mot Vendels kyrka till målet i Gundby hage.

Under tävlingens gång lossnade reservdäcket, som var bundet under sadeln och jag tog mig inte tid att binda fast det under sadeln utan hängde det runt halsen. Där följde det ryggen, och jag kunde inte resa mig i pedalerna i uppförbackarna. De som såg mig tyckte nog att det såg konstigt ut. Jag kom 2:a efter en före detta B-klassare från UCK.

Året därpå anmälde jag mig tillsammans med Erik Boström, Fyrishov, till Örsundsbroloppet, som var en av de största "bonntävlingarna" i Uppland med ett stort antal tävlande. Dit kom olicensierade cyklister från hela landskapet. Erik och jag cyklade till Örsundsbro på tävlingsdagens morgon. Det regnade hela vägen, så när vi kom fram någon timme före start gick vi in på en bensinmack och gjorde ren cyklarna.

När vi kom till starten var det många cyklister där, de flesta med vanliga cyklar med nedbockade styren, och några hade så kallade halvracers. Erik startade numret före mig, så vi gjorde sällskap hela tävlingen. Vi blev etta och tvåa och det blev nytt rekord i Örsundsbroloppet. Vi fick var sin nysilverpokal. Det vare den första pokal som jag stolt satte på byrån, när jag kom hem.

En episod som jag minns väl

Året var 1936 – jag var då 16 år och hade ett år kvar tills jag fick starta i C-klassen. Jag åkte klubb-tävlingar som UCK ordnade och för det mesta vann jag dessa tävlingar över klubbens B- och C-klassare. Jag längtade efter att få delta i tävlingar som Enskedeloppet, Fyrishovsloppet, Skansenloppet m.fl.

Vi hade alltid träff på UCK:s klubblokal på fredagarna och det var en sån kväll någon gång i juli eller augusti 1936 som följande inträffade. Vi fick veta att två cyklister var förhindrade att delta i söndagens tävling "Bruksvarvet" i Västerås. Då var det någon – eller om det var jag själv – som kom på idén att starta i de frånvarande cyklisternas namn. Eftersom vi inte var så kända utanför Uppsala, skulle det säkert gå bra om Halle Jansson startade i Ragnar Karlssons namn.

Jag följde med grabbarna i UCK till Västerås på lördagen. Vi hade fått 5 kronor var, som skulle räcka till husrum och frukost före tävlingen. Vi gick till "Parken" som västeråsarna sa på lördagskvällen och tog en svängom med västeråsbrudarna. På söndag morgon kollade vi startlistan för C-klassen och fann att Ragnar Karlsson hade en bra cyklist från ACK i Stockholm före sig. Om jag kunde nå honom så kunde vi kompisköra.

Bruksvarvet var en sträcka på 75 km. Efter fem km kom jag ifatt ACK-aren och vi drog sedan växelvis och plockade upp cyklist efter cyklist. Innan loppet var kört var vi en klunga på ett tiotal cyklister, som gick i mål på vällen i Västerås. Vid prisutdelningen för C-klassen, som ropades ut av speakern, var segrare och 1:e pristagare Ragnar Karlsson, UCK. Jag gick fram och hämtade priset.

I slutet av cykelsäsongen 1936 kom det ett brev från Svenska Cykelförbundet, där det stod att ledningen för UCK skulle hålla reda på sina cyklister på ett bättre sätt.

Om jag inte minns fel, så bidrog UCK:s styrelse till att en debutantklass infördes, så att 15- och 16-åringar kunde vara med. Året därpå hade Svenska Cykelförbundet en debutantklass i cykelprogrammet, vilket gjorde det möjligt för yngre cyklister att delta.

1937 fick jag licens att tävla i C-klassen. Jag vann då tolv tävlingar och kom tvåa i Östhammarsloppet efter Åke Seyffart.

UIHF GRATULERAR!

Vår medlem Lars Wass har under hösten 1999 tilldelats ett prestigefyllt stipendium, nämligen föreningen RV:s (Riksidrottens Vänner) främsta belöning, "RV-stipendiet", som avser att "hedra den man eller kvinna vars ledarinsatser verksamt bidragit till den svenska idrottens utveckling".

Enligt stipendiets statuter skall mottagaren skänka stipendiesumman, 15 000 kronor, till ett ändamål som ligger vederbörande varmt om hjärtat. Detta visade sig för Lars del vara att stödja sin hemklubb Boxholms IF i Östergötland, där han grundlade sitt idrottsintresse.

Lars Wass är uppsalabo sedan studieåren vid Lantbrukshögskolan. Parallellt med studierna åtog han sig arbete inom Hvilans IF i Åkarp (1949-51) och Lantbrukshögskolans studentkårs IF (1953-59). Sedan 1953 har han verkat inom Uppsala Stud. IF och från 1959 inom Sveriges Akademiska Idrottsförbund och det är här han under många år kom att göra stora insatser inom den akademiska idrotten på olika nivåer.

Under årens lopp har Lars Wass haft många ledaruppdrag och organisationsuppdrag med internationell anknytning i egenskap av svensk delegat hos det Internationella akademiska idrottsförbundet (FISU).

Sedan 1975 har han varit styrelsemedlem i Sveriges Centralförening för Idrottens Främjande (SCIF). 1982 till 1999 var han dess sekreterare och vid årsskiftet 1999/2000 blev han ordförande i SCIF:s förvaltningsutskott. Om Lars inte svarar på hemtelefonen, finns han troligen i Stockholms Stadions klocktorn, där SCIF har sitt kontor.

Lars Wass har tillhört styrelsen i Sveriges Olympiska Akademi från dess start 1989 till hösten 1999 och han är fortfarande med i bl.a. styrelsen för Sveriges Riksidrottsmuseum. Han har tidigare belönats med andra fina utmärkelser både inom idrotten och hans yrkesverksamhet – han är t.ex. medicine hedersdoktor.

Inga Löwdin

Lars Wass-stipendiet

På Internet kan man hitta lite av varje, t.ex. detta:

Medicinska forskningsrådet delar årligen ut ett stipendium som "inrättats som ett erkännande för försöksdjurskonsulenten vid UKÄ, UHÄ och MFR Lars Wass insatser inom försöksdjursområdet under 30 år". Stipendiet på 25000 kr, som skall ge försöksdjurstekniker eller biomedicinsk analytiker i ledande ställning möjlighet att delta i internationellt symposium eller "2 v. vist. vid utl. avd", utdelades 1999 för fjärde året.

Jan

BORTGLÖMDA IDROTTSMÄN

Vid nomineringarna till Sveriges bästa idrottsmän under 1900-talet har ett flertal blivit bortglömda. I början på seklet hade vi mycket duktiga idrottsutövare i många olika sporter, bl.a. följande sex, som var framgångsrika på arenor runt om i världen.

Ulrik Salchow 1877-1949. Konståkning. 1908 OS-guld London, mellan 1897 och 1911 10 guld och 3 silver i VM; 9 guld och 1 silver i EM. Dessutom var han först i världen med ett nytt hopp som fick namnet Salchow och alltsedan dess ingår i fria åkningen i alla mästerskapstävlingar, även OS.

Erik Lemming 1880-1930. Fri idrott. Vid OS 1906, 08 och 12 vann Lemming 4 guld i spjut och 3 brons i kula, femkamp och dragkamp. Han var först i världen över 50 m i spjut och innehade det första officiella världsrekordet på 62.32. Mellan 1899 och 1917 vann Lemming 25 SM-titlar i spjut, kula, diskus, slägga och stavhopp.

Gillis Grafström 1893-1938. Konståkning. Han tog guld vid OS i Antwerpen 1920, Paris 1924 och Amsterdam 1928 samt silver i Los Angeles 1932 och blev världsmästare 1922, 24 och 29.

Arne Borg 1901-87. Simning. Vid OS i Paris 1924 vann han silver på 1500 och 400 m fritt och brons på 4x200 fritt och vid OS i Amsterdam 1928 guld på 1500 och brons på 400m fritt. Borg vann också 2 guld vid EM 1926 och 3 vid EM 1927. Mellan 1921 och 29 satte han 32 världsrekord, bl.a. 19.07,2 på 1500 fritt i Bologna 1927. Han vann också 40 Svenska mästerskap varav 4 i vattenpolo.

Sten Pettersson "Sten-Pelle" 1902-84. Fri idrott. Vid OS i Paris 1924 tog han brons på 110 m häck. 1925 satte han världsrekord på 400 och 1927 på 110 m häck. Han erövrade totalt 31 SM på 100, 200 och 400 m, 110 och 400 m häck samt höjd utan ansats.

Ivar Johansson 1903-79. Brottning. Vid OS i Los Angeles 1932 vann han guld både i mellanvikt i fristil, och weltervikt i grekisk-romersk och 1936 i Berlin vann han guld i mellanvikt i fristil. Han vann också 9 EM-guld och 22 SM. Vid OS 1932 brottades Ivar i mellanvikt i fristil. När den klassen var vunnen satte han sig i bastun, bantade (svettades) bort 4,5 kg, vägde in i weltervikt där han brottades i grekisk-romersk stil, lika framgångsrikt.

Min favorit till 1900-talets Idrottsman: Arne Borg!

Birger Lindell

Den 9:e idrottshistoriska konferensen

för Sveriges idrottshistoriska föreningar arrangeras i Östersund 9-10 september 2000.

Konferensen anordnas just då Jämtland kan visa upp höstens alla vackra färger. En bussrundtur i Östersund med omnejd ger besökarna möjlighet att själva konstatera detta. Även idrottshistoriskt intressanta platser besöks.

Programmet i stort ser ut som följer:

Lördagen den 9/9. Samling vid Jämtlands läns museum och Jamtli, där konferensen förläggs. Konferensämnena blir intressanta och flertalet nya. På seneftermiddagen arrangeras rundturen och därefter en kamratmåltid på NB5 officersmäss.

Under kvällen erbjuds berömda Vålådalsfilmer, idrottslegender, idrottshistorisk frågesport och mycket mera. Detaljerna är ännu inte helt klara – men det ska bli intressant.

Söndagen den 10/9 ägnas åt nya konferensfrågor och med avslutning rätt tidigt på e.m.

Möjligheter ges till kontakter över gränserna, samråd mellan föreningarna, idrottsnostalgiska tankeutflykter, kamratlig samvaro och gemensamt byggande av en ny och intressant framtid.

Flera programpunkter är förberedda, men det är bra om föreningarna under våren lämnar förslag på någon punkt för konferensen.

Formell inbjudan med rese- och logimöjligheter skickas ut i maj med anmälan före midsommar.

"Vi jämtar ser verkligen fram emot att få vara Er värd under några härliga dagar i idrottslig miljö och vänkrets" avslutas skrivelsen undertecknad av Jämtlands Läns Idrottshistoriska förenings ordförande Gunnar Hagelin, vice ordförande Sven Erik Swartz och kassör Bengt Brügge.

(Sammandrag av preliminär inbjudan/JAn.)

Intresserade kan kontakta Inga eller Jan för information om det slutliga programmet m.m.

FRÅN LÄKTARPLATS

Det var en senvinterkväll i mars 1934. In genom dörrarna till ordenshuset i Gunsta försvann ett mindre antal karlar. De behöll ytterkläderna på – lokalen var långt ifrån uppvärmd. Nu skulle man få beskåda något för trakten så ovanligt som grekisk-romersk brottning, om än i blygsam skala.

Från UAK, det vill säga Uppsala Atletklubb, hade man låtit meddela, att en mindre grupp aktiva brottare avsåg att i en improviserad uppvisning intressera bygdens ungdomar för sin sport. Dessutom skulle man ge hugade ynglingar möjligheter att lära sig de första grunderna i brottning. Det vara bara att träda fram och få anlagen testade.

Det tog en stund innan gladiatorerna tog lokalen i besittning, som brottare tunt klädda. Brrr! Att börja med måste uppvärmning till. Efter några minuters språngmarsch och uppmjukningsgymnastik var det dags!

Först upp på mattan var kraftpaketet och tungviktaren Nisse Risberg. Lyfte och kände på ett par välnärda yngre män, innan han med ett krysstag eller nacksving hade fått deras skuldror i mattan, detta utan att en svettdroppe trädde fram på honom.

Undan för undan hade "publiktillströmningen" sakta stegrats. Slutligen fanns där åtminstone 20-talet intresserade åskådare, tydligt roade av vad som bjöds, att döma av applåder och mer eller mindre sakkunniga kommentarer.

De lättare brottarna fick sin handledning av Gustaf Martinsson, en av rikets allra främsta fjäderviktare. Han spelade ut hela sitt register i ett fyrverkeri av konstgrepp, gärna kryddade med publikfriande finesser. Inte undra på att åskådarna blev imponerade – det här var något att berätta vidare i bygden om!

Återigen var Nisse Risberg uppe på mattan, nu för att ta sig an Lennart Petterson, en närapå jämlike med Nisse. Det blev faktiskt en "riktig match" – Lennart var redan på gång att etablera sig i UAK och blev med tiden en av distriktets främsta tungviktare. Den här gången fick han ge sig mot en bättre brottare, som dock fick kämpa en del för segern.

Fjäderviktarna Gustaf Martinsson och Rolle Karlsson bjöd på en brottning, som helt föll i publikens smak. Martinsson var naturligtvis den som förde matchen, men Rolle Karlsson, som hade en del rutin att falla tillbaka på, lyckades klara sig ur de flesta situationerna. Eller var det möjligen så, att Martinsson medvetet "släppte honom lös"?

Efter ytterligare en stunds elementär undervisning med ett antal förhoppningsfulla ungdomar på mattan avslutades den improviserade brottarträffen. Givetvis med en samfäll önskan om att övningarna skulle kunna fortsättas och i sinom tid leda till att en eller annan av eleverna skulle bli synlig i tävlingsprotokollen.

Och så vandrade man ut i den bistra vårvinterkvällen. Det knarrade under klackarna!

Arne P.

Cykelsportens uppkomst och tidiga utveckling i Frankrike och England före 1890.

Om någon till äventyrs tror att kommersialiseringen av dagens idrott är något nytt fenomen, behöver man bara skärskåda cykelsportens tillkomst för drygt hundra år sedan för att inse att den slitna tesen "inget nytt under solen" har sitt berättigande när det gäller denna idrottsgren. I litteraturen om den tidiga cykelsporten framgår det klart att cykeltävlingarna redan från början var strikt kommersiella.

Det var i Frankrike som de första s.k. velocipederna (med pedaler på framhjulsaxeln) började tillverkas i mitten av 1860-talet. Inom få år verkade inte mindre än 60 velocipedtillverkare i Paris och det var också i Frankrike som den första cykeltävlingen på landsväg ägde rum den 7 november 1869. Betecknande nog stod en cykel firma och en idrottstidning som arrangörer och ekonomiska garantier, nämligen bröderna Oliviers företag Compagnie Parisienne och fackorganet Velociped Illustré. Tävlingen, som gick mellan Paris och Rouen, mätte 123 km och av de 32 startande avgick engelsmannen James Moore som segrare.

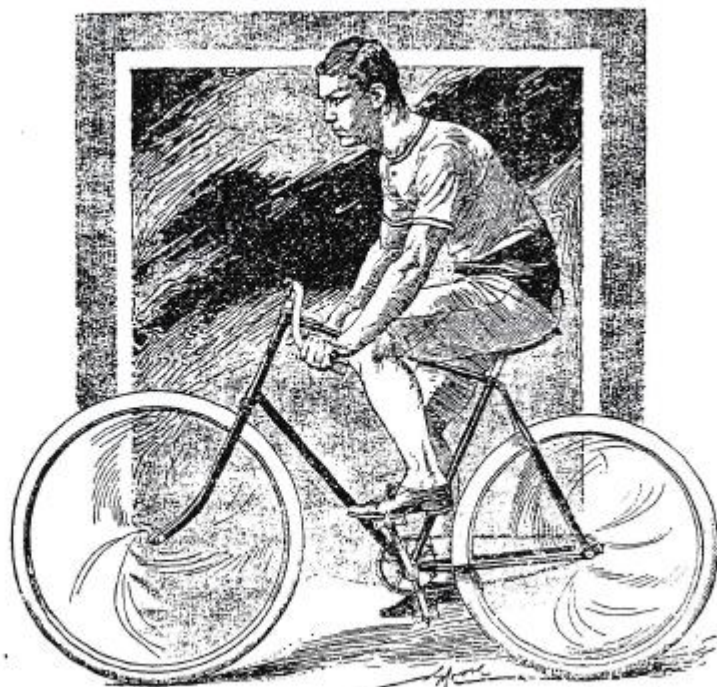
Det intressanta med Moores "velociped" är det faktum att den enbart var avsedd för tävling, "a real competition prototype". Den var uppbyggd av fångar på Sainte Pélagie-fängelset och i motsats till konkurrenternas helt gjord i stål, även ekrar och kullager. Och dess hjul var försedda med gummi enligt ett patent av Clement Ador, senare känd som pionjär inom flyget. Vikten var 25 kg, c:a 5 kg lättare än konkurrenternas, och framhjulet hade en diameter på 1,2 m, medan det bakre hjulet höll 0,4 m. Utan tvekan förebådade denna "maskin" 1870-talets höghjulingar.

Eftersom Frankrikes krig med Tyskland året därpå innebar ett abrupt slut på landets vidare utveckling av såväl cykelproduktion som tävlingsverksamhet för lång tid framåt, var det i fortsättningen England som kom att dominera såväl industriellt som sportsligt. Orsakerna härtill är flera. I industriorter som Coventry och Nottingham fanns redan sedan länge en produktion, ett kunnande och entreprenörskap som gjorde att omställningen från tillverkning av t.ex. textilier, vapen och symaskinen (vars branscher var drabbade av en allmän konjunkturedgång) snabbt kunde ställas om till cykeltillverkning. Pionjärer som Rowley Turner och James Stalrey med praktisk erfarenhet från symaskinstillverkning startade 1868 en cykeltillverkning med franska förebilder. De var inte bara själva ivriga "velocipedryttare", utan anställde professionella cyklister som hade till uppgift att testa nya cykelmodeller i tävlingar och göra reklam för sina märken.

Det företag som anställde eller ingick kompanjonskap med de mest framgångsrika tävlingscyklister var Humber & Co, (grundat 1868 av gjutaren Thomas Humber i Nottingham). 1875 blev en framstående amatörcyklist, Thomas R. Marriott och den likaledes berömde professionisten Frederick Cooper, kompanjoner till Thomas Humber. På 1890-talet, sedan Humber son övertagit firman, ingick två av de mest segerrika amatörcyklister i Humber & Goddards företag, nämligen Robert Cripps och George P. Mills. Humberföretaget liksom Hillman Herbert & Cooper organiserade också tävlingar på 1880-talet.

For Pleasure and Profit : Racing

Racing man—A. W. Harris (Leicester), sometime holder of the English mile record, on a Humber

Det var nämligen i tävlingar som cykeltillverkarna kunde få reda på vilka cyklar som var bäst och snabbast. Den första officiella tävlingen i England ägde rum samma år (1869), som den i Frankrike, dock med bara tre deltagare. Dessa första åkdon fick betecknande namnet "boneshakers", benskakare. De var mycket otympliga med tunga järnskodda hjul och en vikt av c:a 25 kg, men i det stadigt växande antalet cykelfirmor – från 16 st. 1870 till 100 st. 1885 – sökte man ständigt förbättra dessa första primitiva cyklar.

Problemet med att öka hastigheten löstes genom en förstoring av det främre hjulet. Denna innovation brukar tillskrivas James Starley och hans kompanjon William Hillman i Coventry och den s.k. höghjulingen (även kallad "penny-farthing" efter det största och minsta engelska kopparmyntet) fick till följd att England nu blev ett El Dorado för "racing cyclists" och flera permanenta cykelbanor anlades med kolstybb som vanligt underlag. Redan 1871 hölls ett första inofficiellt världsmästerskap för professionella på en engelsk mil på Wolverhamptons bana. Första priset, som var ett penningpris och en silverbägare, vanns av James Moore före John Keen. Keen var själv cykeltillverkare och det var på en Keen-cykel som H. P. Whiting vann brittiska amatörmästerskapen på en mile åren 1871-1875. John Keen blev för övrigt – som professionell – mästare på 50 miles 1876 med tiden 3 tim. 5 min. 45 sek.

Så länge man inte fann någon lösning på problemet med kedjedrivna hjul, var enda möjligheten att öka framhjulets storlek för att därmed öka hastigheten. Medan framhjulen på de första höghjulingarna av modellen "the Ordinary" mätte 40 tum, c:a 1 m, var hjulen snart uppe i c:a 1,5 meter. I den första cykeltävlingen mellan Cambridge och Oxford 1874, en av de allt populärare landsvägstävlingarna, var cyklarnas fram-hjul hos de segrande engelsmännen 5 fot (1,5m), medan den besegrade franske championens cykel hade en höjd på 1,25m, en skillnad som sades förklara hans nederlag. Och från en tävling på 25 miles på Lillie Bridge-banan i London året där på finns en uppgift om att en av de tävlande "red" en höghjuling på 60 tum (1,5m).

Det var framförallt i de överlånga distanstävlingarna på landsväg som cykeltillverkarna kunde testa sina maskiners hållbarhet. Betecknande nog finansierades den första av dessa tävlingar med rekordnotering av en cykeltillverkare i London, James Sparrow. På en modell av märket "Tension" från Starley-fabriken färdades fyra turiståkare den 3 juni 1873 från London till John O'Groates, Skottlands nordligaste udde, dit de anlände 14 dagar senare. Bragden väckte stort uppseende och underströk inte bara hållbarheten hos cyklarna utan bidrog också till en ökad efterfrågan och nya idéer till förbättringar.

En sådan innovation gällde hjulekrama. År 1871 sökte och erhöll James Starley och William Hillman patent på tangentkrar. Hjulen, som på deras cykelmodell "Ariel" mätte 48" resp. 22", försågs dessutom med en sorts kompakt gummi. Den tävlingscyklist som fick uppdraget att teståka "Ariel" var ovan nämnde John Moore. Och under ett lopp 1873 nådde han den imponerande entimmesnoteringen av 14 miles, 440 yards. Hjulen på "Ariel" hade ett mått på 48" resp. 22" och en vikt av c:a 20 kg.

Den längsta av alla långdistanstävlingar med rekordnoteringar var The "End to End" dvs. sträckan från Land's End, Englands sydspets, till John of the Groates, Skottlands nordligaste udde, en sträcka på drygt 800 engelska mil. En av de tidiga rekordhållarna på sträckan var George Mills, som 1886 noterades för en tid av 5 dagar, 1 timme och 46 minuter. Mills, som då var anställd som ritare vid Ivel Cycle Works, hade med all säkerhet (även om det inte finns några uppgifter härom) all tänkbar service från sin firma i form av mat, dryck och reparationer.

Trots att den s.k. safety-maskinen med kedjedrivna, ungefär lika stora hjul, konstruerades 1879 av Henry Lawson och började tillverkas 1885 av Starley & Sutton-företaget i Coventry, var det höghjulingarna som dominerade ända till slutet av 1880-talet. Det arrangerades t.o.m. tävlingar enbart för en viss modell/ett märke enbart i reklamsyfte. En sådan tävling på 100 miles, arrangerad av Hillman, Herbert & Cooper den 27/9 1884, vanns av George Smith på fabrikens "Kangaroo" med tiden 7 t. 11 min. 10 sek. därmed slående det gamla rekordet med 7 minuter. "Kangaroo" hade mindre hjul och pedalerna försedda med varsin kedjeordning.

Redan året därpå hade tillverkarna uppenbarligen lyckats konstruera en ännu lättare och mer lätttrampad modell av "Kangaroo". På samma sträcka sänkte nämligen "Teddy" Hale tiden med när en halvtimme till 6 t. 39 min. För den bravaden erhöll han, för utom en silvermedalj, ett piano värt 66 pund sterling.

En annan cykelmodell enbart avsedd för tävlingar var Ellis & C:i's "Facile". På denna som vägde bara c:a 15 kg och hade pedalerna fastsatta vid veven enligt ett nytt system, företog bl.a. J. H. Adams och F. W. Shortland flera långdistansfärder. 1884 sänkte Adams rekordtiden på sträckan Land's End till John O'Groates till 7 dagar. Och på en ännu lättare och mer lätttrampad "Facile"-cykel tillryggalade Shortland 1887 sträckan London-Brighton tur och retur på tiden 7 t. 19 min. Ellis & C:i satte också upp en förmämlig prissamling till den som på en "Facile" kunde tillryggalägga 300 miles på 24 timmar. Detta lyckades för P. A. Nix som med 297 miles visserligen inte nådde ända fram till den stipulerade sträckan, men blev godkänd och erhöll en ny cykel, en diamantring och en guldmedalj för sin prestation.

Det kan konstateras att det var anmärkningsvärda prestationer som utfördes under höghjulingarnas korta glansperiod. Höghjulingen var ett krävande och svårbalanserat åkdon som krävde goda vägbanor, en liten sten kunde lätt leda till ett fall med nog så kännbara blessyrer. Med "ryttaren" placerad över det främre hjulet verkar denna cykeltyp mest ha varit anpassad till vältränade och oförvägna unga män. (Några kvinnliga tävlingscyklister på höghjulingen verkar inte ha funnits).

Det är också värt att notera det redan från början ömsesidiga beroendet mellan cykeltillverkare och tävlingscyklister. Cykeltävlingar visade sig vara idealiska för tester av alla typer av konstruktioner och utrustningsdetaljer, stimulerande till ständiga tekniska förbättringar. Och det låg i båda parternas intresse att öka hastigheten och förbättra rekorden, särskilt då de som sattes på de långa landsvägsloppen. James Moore och hans medtävlare kan härvid närmast liknas vid förarna i våra dagars Formel 1-cirkus. De tävlingsframgångar som dåtidens elitåkare nådde utnyttjades sedan i marknadsföring och reklamannonsering av de stora cykelfirmorna.

Litteratur

- Alderson, F. *Bicycling. A History.* Newton Abbot. 1972.
Counter, C. F. *The History and Development of Cycles.* London. 1955.
Durry, J./Wadley, J. B. *The Guinness Guide to Bicycling.* Suffolk. 1978.
Palmer, A. J. *Riding high, the story of the bicycle.* New York. 1956.
Ritchie, A. *King of the Road.* London. 1975.

Rolf Pålbrant

UIHF:s styrelse m.m. 2000

Ordförande	Inga Löwdin, Tegnérgatan 36 C, 752 27 Uppsala 018-537874
Vice ordförande	Nils Wahlberg, Kamomillgatan 7, 754 47 Uppsala 018-258932 e-post nils.wahlberg@ebox.tninet.se
Sekreterare	Jan Andersson, Wallhof, 740 22 Bälinge 018-358167 e-post wallhofs@wineasy.se
Kassör	Hilding Gullström, Johannesbäcksgatan 36 A, 754 33 Uppsala 018-255104
Klubbmästare/ arkivarie	Hans-Magnus Gauffin, Tiundagatan 53, 752 31 Uppsala 018-543662
Övriga ledamöter	Elsie Ekedahl, Gärdesgatan 2, 193 32 Sigtuna 08-59250583 Rolf Pålbrant, Hösträngsvägen 13, 756 47 Uppsala 018-302573
Adjungerad Norduppland	Birger Lindell, Yvre, P1 9087, 815 00 Tierp 0293-50038
Adjungerad Roslagen	Göte Persson, Vigelsjövägen 23 B, 761 51 Norrtälje 0176-12140
Adjungerad Västuppland	Rune Jansson, By, 740 47 Harbo 0292-31087
Revisor	Lars-Erik Larsson, Ulvåsa, 740 10 Almunge 0174-260 38
Revisorsersättare	Sune Johansson, Svampvägen 3A, 756 45 Uppsala 018-301337
Valberedning	Ordf. Kerstin Nygren, 018-140863, Hjalmar Brantingsgatan 12, 753 27 Uppsala Ragnar Andersson, 018-370343 och Bernt Karlsson, 018-425653

År 2000 är medlemsavgiften 100 kr för privatpersoner, 125 kr för familjer och 150 kr för organisationer. Avgiften sätts in på föreningens postgiro 81 82 34 - 7 eller betalas vid en förenings sammankomst.

Besök Riksidrottsmuseet på Internet med mycket idrottshistoriskt

<http://www.svenskidrott.se/riksidrottsmuseet/>

och UIHF:s hemsida:

<http://www.svenskidrott.se/riksidrottsmuseet/historik/UIHF.htm>

UIHF:s försommarutflykt går till Östervåla med omgivningar tisdagen den 6 juni.

Program

08.30 Avresa med privatbilar från Scandic Hotel.

09.30 Samling vid Sporthallen i Östervåla där kaffe och bulle serveras.

Janne Svinghammar ger oss dam brottningsens historia i Sverige.
Uppvisning av brottarflickor!

Sture och Karin Jönsson berättar om Västupplands orienteringshistoria
och länsgränsens idrottsliga betydelse.

Därefter gör vi ett guidat besök på möbelmuseet i Östervåla.

12.30 (ca) Lunch, husmanskost, på Gästis i Östervåla.

Efter lunchen besöker vi Aspnäs kapell vid Tämnaaren.

16.00 (ca) Hemfärd.

Subventionerat medlemspris endast 100:- per deltagare (+ bilresan).

Anmälningar senast fredagen den 2 juni till

Inga Löwdin 018-537874 eller Jan Andersson 018-358167

Meddela då önskemål om vegetarisk eller annan specialkost!

Innehåll i detta medlemsblad

Originalillustration av Bille Bild på sidan 18

1. Hänt sen sist i UIHF (Inga Löwdin)
2. Lite av varje från min horisont (Inga Löwdin)
5. Sigtuna orienteringsklubb 50 år (Nils Wahlberg)
7. Rasboloppet för 70 år sedan. (Bernt Karlsson)
13. Rånäs OK 50 år (Bernt Karlsson)
15. Halle Janemar: Hur jag började som cyklist
17. UIHF gratulerar Lars Wass
18. Bortglömda idrottsmän (Birger Lindell)
19. Den 9:de idrottshistoriska konferensen (Preliminärt program)
20. Från läktarplats; brottning (Arne P.)
21. Cykelsportens uppkomst och tidiga utveckling i Frankrike och England före 1890
(Rolf Pålbrant)
25. UIHF:s styrelse 2000
26. Inbjudan till Östervåla-utflykt 6 juni; Innehållsförteckning